

Razveseljivo je, da je v zadnjih letih naraslo število študentov, ki se temeljiteje poglobljajo v študij neevropskih kultur in navezujejo osebne stike z deželami zunaj Evrope. Tako se pedagoško delo učinkovito povezuje z raziskovalnim, na zunaj pa se kaže v obliki seminarov in diplomskih nalog, strokovnih člankov in recenzij. Neposrednemu stiku z neevropskimi deželami in kulturami so namenjene tudi študentske ekskurzije (npr. leta 1979 in 1984 v sovjetsko Srednjo Azijo, 1983 in 1985 pa na območje Kavkaza).

Proces "dorezanja" naše neevropske etnologije se je s tem šele dobro začel. Seznam potreb, načrtov in želja je namreč tako dolg, da današnje stanje ne more biti nikakršno merilo. Odprto je še zlasti vprašanje ustreznih metodoloških in metodičnih izhodišč, ki jih za izredno raznovrstno področje neevropskih kultur ni mogoče enostavno predpisati in rabiti šablonsko, marveč jih je treba oblikovati glede na tematiko posamičnih raziskav. Da dostikrat še ne zmoremo takšne znanstvene discipliniranosti in kreativnosti, opozarjajo tudi strogi kritiki, ki očitajo (ne brez kančka zlobe) nekaterim objavljenim prispevkom o neevropskih kulturah, da "ne presegajo stopnje potopisa". Vendar fotografijo in trivialnost najdemo tudi v tem ali onem spisu o slovenski ljudski kulturi, zato zaenkrat kvalitativna razlika med obema tokovima slovenske etnološke misli ni nepremostljiva.

To prepričanje potrjuje pregled domačih temeljnih del, ki jih na področju neevropske etnologije vendarle nimamo tako malo, kakor bi lahko pričakovali po skromni kadrovski zasedbi in omejenih denarnih sredstvih. Z Občo etnologijo Slavka Kremenška (Ljubljana 1973) smo dobili zgleden pregled razvoja (pretežno) neevropske etnologije v svetu. Knjigo Boža Škerlja Ljudstva brez kovin (Ljubljana 1962) še vedno s pridom uporabljamo kot učbenik; seveda z ustreznimi dopolnitvami. Pred natisom v knjižni obliki je tudi obsežna sinteza slovenskih stikov z neevropskimi kulturami. Lotili smo se sestavljanja retrospektivnih bibliografij (dokončana sta pregleda slovenskih spisov o Indiji in Kitajski), izšla je neevropska številka Glasnika SED, neevropska tematika pa je dobila svoje mesto tudi v našem etnološkem filmu.

Novosti se kažejo tudi na organizacijskem področju. Slovensko etnološko društvo, ki je že doslej priredilo več dobro obiskanih predavanj z neevropsko vsebino, je dobilo svojo sekcijo za neevropsko etnologijo, ki bo v primeru uspešnega delovanja povezala raziskovalce, študente in druge interese različnih strok in skrbela za pretok idej. Pri Raziskovalni skupnosti Slovenije je prijavljen usmerjen program Raziskovanja neevropskih kultur s šestimi programskimi sklopi, ki naj bi še dalje ostal samostojen ali pa se kot poseben avtonomni del pridružil programu Etnološka raziskovanja. Seveda bi bili zelo veseli tudi ustanovitve centra za preučevanje in predstavitev neevropskih kultur v Goricanah, o čemer že več let tečejo razprave. Tak center bi lahko postal "osrednja inštitucija, kjer bi se usklajevalo delo slovenskih raziskovalcev neevropskih kultur, kjer bi se usklajevalo delo z drugimi republikami, izdajale publikacije s področja neevropskih kultur, organizirali strokovni seminarji in predavanja, evidentiralo muzejsko gradivo, razvijalo sodelovanje z izobraževalnimi, raziskovalnimi in gospodarskimi organizacijami, z mednarodnimi centri pri nas, sorodnimi inštitucijami v deželah v razvoju in z njimi načrtovale skupne akcije. Center bo ustanovil svojo knjižnico in dokumentacijo, tako da bo lahko vsakdo, ki se zanima za sodelovanje z določeno deželo, ob razstavi dobil o njej kar se da celovito informacijo" (cit. po prispevku dr. Borisa Kuharja na posvetovanju o kulturnem sodelovanju z deželami v razvoju, ZAMTES, Gradiva 10, Ljubljana, december 1984, str. 23). Vprašanje je, če je v današnjem času ob finančnih (ne)možnostih mogoče misliti na uresničitev tako ambicioznega načrta o Centru, vendar je v vsakem primeru vredna pozornosti že sama zamisel.

Ob štiridesetletnici etnološkega oddelka smo v Glasniku SED (1981/1) objavili seznam področij, kamor bi veljalo usmeriti težišče naše neevropske etnologije; seveda

poleg muzejske dejavnosti. Ta študijska področja so bila:

1. Raziskave prilagajanja prišlekov iz neevropskih dežel v Slovenijo, vključno z raziskavami življenja slovenskih Romov.
2. Študija slovenskega izseljenstva v neevropskih deželah in procesov akulturacije.
3. Študij kulturnih zvez Slovenije z deželami drugih kontinentov v sodobnosti in preteklosti ter posledice teh stikov.
4. Določitev deleža Slovencev pri raziskovanju neevropskih kultur.
5. Študij zgodovine in sistematike družbenozgodovinskih formacij.
6. Spremljanje razvoja in dosežkov neevropskih nacionalnih etnologij.

Danes lahko rečemo, da je v vmesnem času ob točkah 1—4 ter 6 potekalo živahno raziskovalno delo, rezultati pa so bili predstavljeni v obliki samostojnih publikacij različnih avtorjev, razprav, poljudnih člankov, recenzij, gesel za Enciklopedijo Slovenije in študentskih nalog. Tovrstne raziskave bi bilo v bodoče treba še nadaljevati, obenem pa se lotiti tudi vprašanj, zajetih pod točko 5. Posebno aktualni postajajo za nas tudi problemi metodologije in metodike neevropskih raziskav ter sodobni etnični in kulturni procesi v svetu.

Ob pregledu doslej opravljenega dela moramo biti kljub vsem morebitnim pomislekom vendarle zadovoljni z razvojem naše neevropske etnologije. Slovenska etnologija je prišla na ljubljansko univerzo z dvajsetletno zamudo, poudariti pa velja, da je minilo še novih dvajset in več let, preden se je tam uveljavila tudi neevropska etnologija. Tega zamudništva seveda ni mogoče na hitro opraviti. Kljub temu ima etnologija v našem okolju prav na področju študija neevropskih kultur izredno pomembno in odgovorno nalogo, saj je večina drugih sorodnih znanstvenih disciplin še vedno izrazito etnocentrična ali evropocentrična (primer zgodovinskega, umetnostnega zgodovine, sociologije, psihologije, arheologije, filozofije...).

Pri oranju ledine se pač vedno pojavljajo odpori. Tudi znotraj lastnih strokovnih vrst se srečujemo z ugovori, da moramo Slovenci zaradi finančnih, kadrovskih in morda še kakšnih težav usmeriti vse sile v raziskovanje in dostojno predstavitev svoje kulturne dediščine. Kritiki pa pozabljajo, da so prav stiki s svetom (tudi zunaj Evrope) že stoletja zelo pomembna sestavina naše kulture in da razkazovanje nekakšne slovenske kulturne samozadostnosti s strokovnega gledišča prav gotovo ni utemeljeno. Menimo torej, da ni umestno postavljati dileme med regionalno slovensko in neevropsko etnologijo, marveč se je treba zavzemati za skladen razvoj obeh. Še dalje si bo treba prizadevati, da bo raziskovanje neevropskih kultur sestavina povezanega, dolgoročno načrtovanega in usmerjenega strokovnega dela, kar je pogoj in nujnost, ki jo mora upoštevati vsaka znanstvena disciplina.

ZMAGO ŠMITEK

K novo ustanovljeni sekciji za neevropsko etnologijo pri SED

Na občnem zboru SED dne 22. februarja 1985 je bila ustanovljena sekcija za neevropsko etnologijo, katere potrebnost v okviru strokovnih ustanov etnologije pri nas je bila v zadnjih letih vse bolj občutna, in ki ji želimo posvetiti nekaj misli v pričujočem sestavku.

Naše vedenje o dogajanjih — tako v zgodovini kot v sedanjosti v neevropskem prostoru je v območju družboslovja in humanistike več kot pičlo. Če izpostavimo samo visoko šolstvo kot eno najpomembnejših inštitucij nacionalnega znanja, moramo ugotoviti, da z nekaj delnimi in specifičnimi izjemami (orientalistika, nekatera jezikoslovja in književnost) naše visoko šolstvo do danes ne vklju-

čuje obsežnih sklopov kulturnozgodovinskega znanja, kakor so npr. zgodovina predkolumbovske Amerike in njena umetnost, staroveška Azija in predkolonialna Afrika itn. Vključevanje neevropske problematike (kolikor sploh je pri vsaki vedi v glavnem posledica ustrezne organizacije te v širšem evropskem prostoru; tako je etnologija iz istega razloga edina, ki na ravni visokega šolstva vključuje pregled — z vidika pripadajoče problematike — vseh celin. Neposredna zasluga za obstoj take katedre pri nas pa gre našim učiteljem na univerzitetnem oddelku v povojnem času.

V perspektivi pa se naše kulturološko in zgodovinsko znanje o neevropskem svetovnem prostoru — pri čemer je katedra na oddelku za etnologijo brez dvoma eden ključnih subjektov v vsakem takem prizadevanju na nacionalni ravni — kaže kot nadvse problematično. Spričo zmogljivosti slovenske neevropske etnologije, ki jo prvenstveno določajo gmočne okoliščine, kakor tudi njenega neprednostnega položaja v okviru obstoječe zastavitve in obsega v sklopu etnologije (oris preučevanj z vidika "bele" kulture — predzgodovinskih kultur in sorodne problematike) se pravzaprav zastavlja vprašanje usode katedre in njenih izgledov za prihodnji razvoj. V njegovem okviru zastavljeno preučevanje deleža Slovencev pri, rekli bi, "ozgodovinjani" svetovnega staroselstva — tedaj slovenskih misionarjev in svetovnih potnikov — v sklopu tradicionalne neevropske etnologije odlično in prepotrebno prerašča omenjeni neprednostni položaj takega znanja.

Ob premišljanju o nadaljnjih poteh osmišljanja neevropske etnologije pri nas ne moremo mimo preudarka o velikem informacijskem primanjkljaju, ki ga je veda skupaj z drugimi, zlasti humanističnimi, utrpela zaradi resnega kratenja pritoka tuje literature v zadnjih letih. Dotok te, kar se tiče neevropske etnologije, pa tudi nikoli v povojnem času ni bil kako posebej obilen. Tvegala bi oceno, da so štirideseta in kvečjemu še petdeseta leta zadnja, ki so z literaturo zadovoljivo ali vsaj solidno pokrita: To pa je prepad, ki ga — tudi ob kakem optimističnejšem gledanju — ne bo mogoče nikoli več premostiti. Da je neevropsko etnološko znanje s tem nepopravljivo oškodovano, je več kakor jasno; za bodočnost tega znanja pa je zaradi slabih obetov pritoka literature položaj že kar katastrofalen.

Dandanes pa razmere znotraj tradicionalnega prednostnega predmeta etnologije, ki je pri nas obsežen s pojmom neevropske etnologije in ki ga zaradi prikladnosti imenujem svetovno staroselstvo, dobivajo bistveno drugačno podobo od klasične, ki je bila predmet raziskovalcev t.i. "primitivnih" kultur. Svetovni procesi akulturacije teh ljudstev, katere razvitejša faze beležimo že od začetka stoletja, so s kulturnozgodovinskega vidika med najpomembnejšimi našega časa sploh.

Z dekolonizacijo, organiziranjem na ravni države (Afrika!) in drugimi političnimi in legitimacijskimi procesi znotraj teh nedavno "primitivnih" ljudstev dobiva predmet neevropske etnologije povsem nove razsežnosti. Priče smo dogodkov, ki imajo za kulturnozgodovinsko, kulturološko, sociološko... znanje daljnosežen pomen. Eden temeljnih aspektov teh v svetovnozgodovinskem merilu izjemnih dogajanj je rušenje klasičnih zgodovinskih in družboslovnih razvojnih predstav; družbena evolucija našega lastnega evropskega kulturnega kroga je od antike soočena z živo evolucijo čisto drugega tipa, obsega in razmerlj. Narodnostno in politično tvorni procesi z vsemi legitimacijskimi kulturnimi procesi, ki so predmet etnoloških zanimanj, nastajajo dandanes po svetu v docela drugačnih okoliščinah kakor v Evropi od srednjega veka, z docela drugačno notranjo konfiguracijo vseh dejavnikov in ob mestoma povsem drugačnih zunanjih.

Slovenci s svojo narodnostno zgodovino, stalno gibačo se v položaju manjšin med narodi svojega kulturnega kroga, imamo izjemen položaj. Misliti je, da ta izjemnost in njene manifestacije — med drugim naše zamejstvo in izseljenstvo — potrebujejo moderno analogno

znanje in zavest, tembolj, ker v okviru neuvrščene Jugoslavije zastopamo razvita in napredna stališča do te problematike. Potrebnost ažurnih neevropskih etnoloških raziskav je tako na dani.

Pobuda za novoustanovljeno sekcijo pri SED je izhajala iz premisleka o povedanem. Na ravni Inicijativne skupine študentov, diplomantov in katedre smo izoblikovali stališča, ki ustanovitev komisije upravičujejo in na tem mestu predstavljajo izhodišča za statutarni okvir:

1. Potrebnost preučevanja opisanih procesov v svetu izvajamo mimo njihove primerjalne vrednosti za slovenski narod ter narode in narodnosti neuvrščene Jugoslavije iz naraščajočega zanimanja študentov etnologije in sorodnih strok za tako raziskovalno delo, in pa iz več tovrstnih prizadevanj pri nas v zadnjih letih, tako ustanavljanja Centra za kulturo neuvrščenih, izražanja zadevnih pobud v CK ZKS, v forumih gibanja neuvrščenih idr.

2. Metodološke razmejitve raziskav naj bi obsegale ne le kulture in ljudstva neuvrščenih in sploh t. i. Tretjega sveta, temveč tudi tiste v vzhodnem in zahodnem svetu, ki predstavljajo etnične manjšine, pri čemer naj bi bil kriterij predvsem kulturna različnost od večjih sosedov in narodov, s katerimi so politično organizirani, večinoma z obeležji nepopolne narodnostne, kulturne in politične emancipacije; drug osrednji kriterij pa bi bil obeležje staroselstva pri takih skupnostih.

3. Raziskave naj bi v prid čimbolj vsestranske pričevalnosti in zaradi razmer znotraj zastavljenega predmeta preučevanja, ki prerašča zmogljivosti klasičnega etnološkega pristopa, vključevale raziskovalce različnih humanističnih disciplin; izhodiščna podmena je, da utegne biti zlasti potrebna pritegnitev pravne, zgodovinske, sociološke, umetnostnozgodovinske in glasbenozgodovinske vede.

4. Pristop k raziskavam in zbiranju gradiva predvideva čim neposrednejše stike s subjekti znotraj skupnosti, zlasti tistih, katerih formalni politični okvir je širši od etničnega;

5. V prid interpretacije in popularizacije gradiva naj delo komisije vodi k povezovanju z zainteresiranimi dejavniki tako doma kot na tujem;

6. Vse gradivo in vsi rezultati naj bodo v prvi vrsti na voljo katedri za neevropsko etnologijo na Oddelku za etnologijo Filozofske fakultete in drugim zainteresiranim pedagoškim subjektom in ustanovam.

Slednje stališče je bilo izoblikovano s premislekom, da vključevanje gradiva in izsledkov dejavnosti komisije v pedagoški proces ponuja tako možnost ažuriranja problematike, s katero se katedra ukvarja, kot tudi zagotovitev strokovnega podmladka v teh preučevanjih, ki je za uspešno delo najpomembnejši. Končno pa je etnologija s svojo neevropsko katedro, kot rečeno, edini visokošolski oddelek, ki vključuje v obravnavano problematiko vse celice in tako predstavlja najprimernejšo osnovo za navezavo opisanega raziskovalnega programa.

Neposredna naloga sekcije je torej, da v smislu programa domisli tako obliko in terminne dela kot predvsem tudi, da zagotovi finančno ozadje in sploh podporo; Inicijativni del pa je s tem na voljo mnenjem, predlogom in dopolnitvam.

IRENA ŠUMI